

PARTEA a V-a.

Fapte și suferințe
din vremurile mai nouă.

CAP. I.

Pribeția Moldovenilor la Muscali după trecerea nenorocită a lui Dimitrie-Vodă Cantemir la dânsii (1711) ¹.

(DUPĂ IOAN NECULCE.)

Deci, dela Prut, Dimitrașco-Vodă au purces în sus dinpreună cu Moscalii, și au trecut pre la Ștefănești Prutul în ceia parte. Și de acolo au mers drept la Movilău, la Nistru.

Deci, câți boieri, și alții mai de gios din Moldoveni, ce au ieșit cu Dimitrașco-Vodă din Iași, și au purces cu obuzul ², auziau că au iertat Turcii pre cei greșiți, dară nu mai puteau să se întoarcă înapoi, sau să fugă într'altă parte din obuz, căci că prădau Donții ³ și Cazacii lui Mihorodschi și a lui Tantschi pre cine găsiu în laturi de obuz, de-i lăsau numai cu sufletele. Ce nu aveă putință să se ducă într'altă parte, ce li-au căutat numai să se ție cu obuzul, cu Dimitrașco-Vodă. Că, când au venit Împărăția, aveă ucaz

¹ *Lista Domnilor moldoveni dela Vasile Lupu înainte*: Gheorghe I, Ștefan 1653, 1653-1658; Gheorghe II, Ghica 1658-1659; Constantin Basarab 1659-1661; Ștefan X (Ștefăniță) 1659-1661; Istratie Dabija 1661-1665; Gheorghe III Duca, 1665-1666; Iliăș Alexandru, 1666-1668; Gheorghe III Duca, 1668-1672; Ștefan XI, Petriceicu 1672-1673, 1673-1674; Dimitrie (Dimitrașcu) Cantacuzino 1673, 1674-1675; Antonie Ruset 1675-1678; Gheorghe III, Duca 1678-1684; Ștefan XI, Petriceicu 1684; Dimitrie Cantacuzino 1684-1685; Constantin Cantemir 1685-1693.

² Tabăra.

³ Cazacii de Don.

oastea de nu strică nimeni nimică; iară, la întors, stricau tot ce găsiu.

Sosind obuzul la Movilău, la Nistru, se luase niște Tatarsi, ca vre-o două sute, în urma obuzului, și, pe cine găsiu, tot luau. Și au dat preste dânsii Ivanenco Polcovnicul și cu Tantschi, cu slujitorii lor, moldoveni, ce erau la steaguri, și i-au tăiat pre Tatarsi, și au prins vii vr'o cinci-șese, și i-au dus la Împăratul. Și au pus de i-au spânzurat în malul Nistrului, încălțați, îmbrăcați.

Iară, după ce au trecut Moscalii Nistrul în ceia parte, au scris Împăratul Moscului¹ la Turci că, de n'or porni pre Craiul Șvedului până în douăsprezece zile, și l-or mai ține acolo la Tighinea, el încă a strică pacea, n'a ține-o.

Dimitrașco-Vodă au făcut căutare tuturor Moldovenilor, câți erau cu dânsul, și i-au întrebat: Merge-vor cu dânsul la Mosc, au ba? Ce toți au priimit, -- că într'alt chip nu aveau cum zice; că nu aveau cum merge într'altă parte, de răul tâlhăritului². Și i-au scris Dimitrașco-Vodă pre toți într'un izvod, și l-au dat la Împăratul de l-au iscălit cu mâna lui. Iară boierii și slujitorii aceștii erau, anume:

Ioan Neculce, Hatman; Savin Zmucilă, Vel Ban; Gheorghită, Vel Păharnic; Iordachi Alistarh, Vel Ușer; Pavel Rugină, Vel Comis; Mogâlde, Sardar; Ilie Abăza, Vornic de spre Doamna³; Dimitrie, Agă; Ioan Mirescul, Polcovnic; Ioan Bănarul, Vel Căpitan; Brahă, Căpitan de darabani; Moțoc, Jicnicerul; Ioan Zărul, vataș de copii⁴; Nour Zărul, Postelnic; Constantin Zărul, Medelnicer; Vasili Zărul, tij [=tot] Medelnicer; Mechichi, Stolnicul; Antioh, Camaraș; Constantin Părcălabul, Medelnicer; Dima, bașbulucbaș⁵; Ciute, Că-

¹ Petru-cel-Mare, pe care tocmai îl bătuseră Turcii la Stănilești pe Prut.

² Tâlhari prădau în țara fără Domn.

³ Avea grija cămărilor Doamnei.

⁴ Copii de casă ai Domnului.

⁵ Căpitan de oaste turcească.

pitan; Apostol, Căpitan; Toader Mirescul, Căpitan; Pavel Mirescul, Căpitan.

Toți aceștii și alții mai proști și mai de gios slujitori, carii aice nu s'au putut înșiră anume, i-au scris Împăratul în Visticria lui, de s'au dus cu Dimitrașco-Vodă. Și atunce au dat Împăratul lui Dimitrașco-Vodă două mii de ruble, să-i fie de cheltuială lui și Moldovenilor, și l-au rânduit să meargă să ierneze la Harcov, preste Nipru, dincolo de Țara Căzăcească, în Slobozie, aproape de Azac¹. Că acolo se cerșuse și el, lăudându-i unii din Moldoveni carii știa, zicând că este loc bun. Și au poruncit Împăratul lui Apraxin, cneazul și gubernatul² de Azac, să deie lui Dimitrașco-Vodă iernatic bun, lui și Moldovenilor lui, — dându-i și două sute de draguni³ să meargă cu dânsul.

Iară lui Ren⁴ General, și Tomii Spatar, li-au scris Împăratul Moschicesc, și au trimis cu cărțile pe un om al lui, și d'împreună cu un om a Vezirului, să lase Brăila și să vie după dânsul în sus. Deci, Toma Spatarul, cum au auzit, cum au fugit în Țara Ungurească, de și-au mai apucat câte ceva de acolo, și pre urmă au mers la Împăratul la Petri-burg⁵, cu câțiva Munteni ce au fost cu dânsul la Brăila. Și l-au făcut Împăratul ghegeneral, și-i dă pre an leafă câte cinci mii de ruble; și cu vreme și-au adus și giupăneasa din Țara-Muntenească; și i-au dat sate în Țara Moschicească, de chiverniseala vieții lui. Și, trăind Toma acolo câțiva ani, în târg în Periaslav, că-i didese și acel târg, supt stăpânirea Împărăției Moscului, s'au schimbat și el din viața această lumească; iară giupăneasa lui au rămas și până acum, și

¹ Azov, cetate la Marea Caspică.

² Guvernatorul.

³ Dragoni.

⁴ Rönnc, care luase Brăila, cu Toma Cantacuzino, vărul lui Vodă Brâncoveanu, — pomenit de cronică îndată după dânsul.

⁵ Petersburg.

cu un copil¹, de trăiește cu pace pre acele moșii ce i-au dat Împărăția.

Iară Ren Gheneral s'au rădicat dela Brăila cu toată oastea, și au purces în sus pre Siret, pre la Cernăuți, tot stricând și mâncând ce găsiă prin țară. Și țara fugise dela câmp la munte. Și, dacă au auzit că vine Ren Gheneral pre acolo, se miră încotro vor mai fugi. Deci Ren dela Cernăuți au trecut Nistrul în ceia parte, pre la Hotin, și au agiuns obuzul cel mare, ce eră cu Șeremet acolo, la Polona.

Iar Împăratul Moscului, dela Movilău, și-au luat două sute de draguni, și au purces în sus pe Nistru, pre la Cameniță, și acolo s'au despărțit de obuzul cel mare. Și dela Cameniță au luat în sus prin Țara Leșească, d'impreună cu Împărăteasa lui, Ecaterina, până la Varșav², la Scaunul Crăiesc, unde au găsit pre Avgust Craiul Leșesc, de s'au sfătuit, și s'au odihnit vre-o trii-patru zile. Și atunce l-au cinstit Craiul Avgust. Și, șezând la masă Împăratul cu Împărăteasa, și Craiul și Crăiasa, și cu mulți domni leșești, — între acei domni fost-au și Adam Sinavschi, Hatman, și cu Hatmăneasa lui —, și, între alte voroave multe, cam cu glumă, zis-au Hătmăneasa lui Sinavschi către Împăratul Moschicesc aceste cuvinte: «Mult mă mir de voi, Împărații și Craii, cum de nu vă țineți de cuvânt și ne amăgiți pre noi. Că, mai anțărți, ne-au zis nouă tuturor Leștelor Craiul Șvedului³ să ne gătim cu toții să mergem să iernăm în Stolița⁴ Moschicească împreună cu dânsul; și noi, când ne gătiam să mergem, pre cuvântul lui, el ne-au amăgit și n'au mers în Stoliță, ce s'au dus la Tighinea. Și, acum, Împărăția Ța ni-ai zis să ne gătim să mergem la Țarigrad, și noi ne bucu-

¹ Dela el se trag Cantacuzinii din Rusia.

² Varșovia.

³ Carol al XII-lea. După strălucite biruințe Rușii îl bătuseră la Pultava, prinzându-l obosit și înșelat de aliații lui; viteazul rege a trecut Nistrul, petrecând ani de zile, ca oaspete al Turcilor, la Varnița lângă Bender, vechea cetate moldovenească a Tighinei.

⁴ Scaunul, Capitala.

rasem tare că om merge de om vedeă Țarigradul; și, când noi ne gătiam, Măria Ta n'ai vrut, și te-ai întors înapoi. Iară Împăratul atunce au răs, și cu toți câți erau la masă, și i-au zis: «Păcat că nu ești tu bărbat, să te chemi Sinavschi; că, de ai fi tu bărbat, să nu fii femeie, adevărat cu tine aș merge la Țarigrad; iară bărbatul tău au zăbăvit oștile, și nu le-au trimis mai în grabă. Pentru aceea nu m'am dus în Țarigrad».

Dela Craiul Avgust, au purces Împăratul la Riga, unde eră Menjic¹, cu oștile lui, cari stau împotriva Șvedului; iară de acolo, dela Riga, s'au dus la Petriburg, la Scaunul său de iarnă. Iară Șeremet², cu obuzul, și cu Dimitrașco-Vodă, au mers dela Movilău până la Șargorod, și de acolo s'au despărțit de Dimitrașco-Vodă, și au purces prin Țara Leșească cu toată oastea lui, câtă mai rămăsese, de o mai sătură, pre la Nijiboje; și dela Nijiboje, la cetatea Polona, de au deșertat-o de oastea moschicească și de puștile cele mari, și de alte lucruri ce erau, că o stăpâneau Moscalii. Și apoi au rădicat toți oamenii de prin târguri și de prin sate, câți erau în Ucraina, și i-au trecut pre toți preste Nipru, în hotarul moschicesc. Și au trecut și el Niprul, cu toată oastea, de au așezat-o la iernatic în Țara Căzăcească. Iară Șeremet și cu Curtea lui s'au așezat la iernatic în târg în Prelupca.

Iară Dimitrașco-Vodă, de acolo, dela Șargorod, după ce s'au despărțit de Șeremet, au purces drept la Chiov, pre la Nemirova, printr'un câmp pustiu, numai cu cele două sute de draguni moscali, și cu Moldovenii câți erau cu dânsul, -- că mai fusese și niște Cazaci cu Polcovnicul Migorodschi și cu Sava Rogojinschi³. Și l-au lăsat în urmă pe Dimitrașco-Vodă, și acei s'au dus înainte. Deci, Dimitrașco-Vodă rămâind mai în urmă, numai cu acele două sute de draguni, precum mai sus s'au scris, nu eră mult să-l ive

¹ Generalul Mencicov.

² Generalul Șemeretev.

³ Dia Ragusa.

Zaporojenii de grumaz, împreună cu Tatarii, că prinsă să limbă, și luase șleavul¹, să meargă după dânsul, să-l prindă, și cale numai de un șfert de ceas nu l-au agiuns să-l ieie de grumaz, cu toți oamenii lui. Că eră ca la o mie de Zaporojeni și mai bine, împreună cu Tatarii amestecați. Ce norocul lui au fost că au apucat de au agiuns în târg în Bilațerchiev, și acolo, în târg, eră cetate și puște și oaste moschicească; și, văzând Zaporojenii că au agiuns în Bilațerchiev, s'au întors înapoi. Iară Dimitrașco-Vodă nimică de aceasta nu știă; mai pre urmă au oblicit.

Și de acolo, dela Bilațerchiev, au mers în Chiov, de s'au odihnit două săptămâni, dându-i Moscalii de toate cele ce-i trebuia; nimică nu-i lipsia. Și, când au vrut să porcează de acolo din Chiov, mulți Moldoveni au vrut să rămâie acolo, și nu vrau să mai meargă cu Dimitrașco-Vodă înlăuntru, și încă și eu, Ioan Neculce Hatmanul, nu vroiam să mai merg cu dânsul, gândind că doară ne-or lăsa din Chiov de ne vom întoarce la pământul nostru.

Iară Dimitrașco-Vodă n'au vrut să ne lase să rămânem, ce au mers la Comendantul de Chiov, și i-au arătat izvod cu iscălitura Împăratului, de câți boieri erau într'acel izvod, ce-l făcuseră la Movilău, zicând că sântem dați pre mâna lui, și nu ne va lăsa să ne ducem la Turci, să facem vre-un viclesug, — că el a vrea să deie samă la Împăratul pentru noi. Deci Comendantul, văzând așa, i-au dat pre toți pre mâna lui Dimitrașco-Vodă, și i-au dus cu vartă (cu caraul) până la Harcov. Și acolo încă, după ce au trecut Țara Căzăcească, eră încă până la Harcov cale de două zile, un câmp pustiu între Harcov și între Țara Căzăcească; și acel câmp este șleavul Tatarilor când pradă dela Crâm, și iară cu grijă și cu multă spaimă au mers până au agiuns la Harcov.

Iară Luca Visternicul, și cu Sandul Sturza Stolnicul, venise mai pre urmă în Țara Leșească după noi, la Chiov, și, nevrând ei să meargă cu Dimitrașco-Vodă, nu i-au putut

¹ Drumul.

luă, nici Comendantul nu i-au dat, nefiind ei în izvodul Împăratului, și gândind că-i vor lăsa Moscalii să se întoarcă înapoi. Deci, Moscalii nu-i lăsau să se întoarcă înapoi, că venise și Cneazul Galitin mai pre urmă în Chiov, de ținea drumul tare închis, de nu lăsa pre nime să iasă din Chiov încoace; că eră un om rău, și nici proviant, nici de cheltuială nu li dă. Și s'au ispitit într'un rând să fugă, și i-au prins, și i-au ținut închiși o lună, și apoi i-au dat pre chizășia Tomii gheneneralului, și apoi i-au slobozit. Și au șezut acolo un an în Chiov, până au cheltuit ce au avut, și apoi cu fuga au scăpat din Chiov încoace, de au venit în Moldova.

Și alți Moldoveni câți s'au tâmplat în Chiov, tot așa cu fuga au scăpat; și câți scăpau din Chiov, încă cu multă grijă veniau până a agiunge spre Cămenită, că, rămând locul pustiu, eră tâlhărit mult; și Leșii aveau pizmă pre Moldoveni căci se inchinase de bună voia lor la Moscali, și, pre câți Moldoveni îi prindeau Leșii, îi tot jăcuiau, și pre unii îi și omoriau, iară pre alții îi puneau la popreală. Numai Adam Sinavschi Hatman[ul] se punea pentru Moldoveni, și pre cari-i oblicia că sânt închiși, trimitea de-i scotea și-i miluia, și pre unii îi puneă la steaguri, dând poroncă să li deie pacc. Și Leșii furiș tot îi stricau.

Dimitrașco-Vodă, după ce s'au așezat la Harcov, zahareă prea multă li dă, lui și tuturor Moldovenilor, cât nu puteau birui să o mănânce. Și i-au mai dat și triisprezece sate a' unui ghenereal, ce-l chemă Sidlovschi, pline de pâne și de heleșteie, cu pește, și cu mori, și cu doă-trii sute de oameni într'un sat, și bucate, vaci, boi, oi, stupi, odoare, toate le didese lui Dimitrașco-Vodă, sirmeaua¹ acelu ghenereal, căzând el într'o greșală. Deci, Dimitrașco-Vodă nu vrea să ție pre Moldoveni cu dragoste, ca pre niște străini ce și-au lăsat casele și s'au înstrăinat de moșile sale pentru dânsul; ce vrea să-i ție mai aspru decât în Moldova. Că i se schimbase firea, într'alt chip, nu precum eră Domn în Moldova,

¹ Averea.

ce precum eră mai înainte, pre când eră beizadeă tânăr, în zilele frăține-său lui Antioh-Vodă, încă și mai rău; și iute la beție, și se scârbiă de fiece, și ușa li eră închisă, și nu lăsă pre Moldoveni nicăiri să iasă din târg afară, fără de ucazul lui. Și cu Cazacii cei de loc, iară, se învrăjbise rău, că nu-i ținea într'o nimică. Deci, Moscalii cei mari încă îl urăse, pentru căci îl iubiă Împăratul și-i didese nume mai sus decât al tuturor.

Atunce s'au sculat Savin Zmucilă Banul, și mult l-au părăt pre Dimitrașco-Vodă, amestecându-l la Șeremet, zicând că: «Eu, când m'am închinat la Leși cu Petriceico-Vodă, aveau cinste și boierii ca și Domnul». Și, având cărți de la Sobietchi Craiul, ce eră pre acele vremi pre atunce, le arătă lui Șeremet precum au avut voie boierii, și, când le-au fost voia, s'au dus la țara lor, în Moldova; iară Dimitrașco-Vodă, va să-i facă robi în țară creștinească. Și multe ca aceste, care nu le pot scrie toate cu condeiul meu, — după cum sânt firile Moldovenilor, carii nu pot nici la casele lor trăi să nu se sfădească, dară încă în țară străină! Că, și când au fost cu Petriceico-Vodă, iară, destule sfezi au fost și atunce, ca și acum, între Domu și între boieri, — carii mai pre urmă iarăși lor și-au stricat, ca și acum dela Moscali, care mai înainte se va arătă.

Împăratul Moscului, după ce s'au așezat toți la iernatic, precum mai sus s'au scris, scris-au la Șeremet și la toți Senatorii și Gubernatții cei mari, de au mers toți la Petri-burg la sfat; atunce au mers și Dimitrașco-Vodă la Împăratul. Deci, după ce s'au strâns toți, au început Împăratul a-i întrebă pre toți: țin-e-vor pace cu Turcii, au ba? și dă-or ce au giuruit, au ba? Deci, Senatul cel mare au zis: nimică să nu deie, și să se apuce, de vară, iarăși de războiu; căci, de s'au întâmplat acum așa sminteală, de acum se va chivernisi într'alt chip, de n'a fi așa; căci bani și oaste este de agiuns; au putere și doăzeci sau treizeci de ani să se bată.

Atunce Împăratul, văzând că este sfatul așa, au și orân-

duit în toate ținuturile lui, de treizeci de fumuri¹ să mai facă un om de oaste, gata, cu toate ce ar trebui, să mai aducă încă vre-o cizeci de mii de oaste preste cât mai aveă, și au orânduit, până îi va porni în gios pre Don, și au mai lungit flintele soldaților și a' dragonilor, să fie mai lungi de o șchioapă decât inicercele² Turcilor, cum erau întâiu, ca să bată mai departe. Și au făcut tot paloșe simcelate în vârf, de amândoa părțile ascuțite, să se bată cu Turcii la năvală, și au lepădat șpegile. Și li-au făcut soldaților la grumaz lădunci de fier alb: la tot soldatul câte două oacă de apă, ca să aibă fiecare soldat apă gata de băut la războiu, să nu pată ca la Stănilești.

Și au însurat atunci și pre Șeremet, dându-i Împăratul pre o rudă a sa, zicându-i să-și facă copii, să-și uite feciorul ce eră la Turci³, netocma că l-a scoate el și pre acela. Și au socotit atunci să pornească pre Dimitrașco-Vodă înainte cu greimea, să-i deie patruzeci de mii de Moscali draguni călăreți, și patruzeci de mii de Calmăși⁴, și triizeci de mii de Donți, și patruzeci de mii de Cazaci, cu Hatmanul lor, și să între în Crâm, să tot taie și să arză, până va intra și greimea, să se apuce de cetăți a le bate și a le lua.

Și așa au așezat Sfatul să facă; și începuse a porni și zaharaoa, și gătise toate aceste ce scriu mai sus. Iară Șeremet, macar că se însurase de curând, dară îi eră mare jale de fecior, că va peri la Turci, precum ș'au perit; și se tot rugă Senatorilor, ca doară ar putea strică sfatul; și ei nu vreau, nici puteau, că apucase de grăise către Împăratul, și li eră rușine să întoarcă sfatul. Deci, oblicind Împăratul pentru Șeremet că-i este jale de fecior, tare i-au bănuit, și l-au mustrat, aducându-i aminte când l-au fost trimis înainte pre Șeremet, să meargă să strice podul la Dunăre, după cum îi poroncise, și, mai pre

1 Case.

2 Puști ienicerești.

3 Ostatec.

4 Calmuci.

urmă, viind și Împărăția Sa, și-ar fi luat cele două polcuri împărătești a' lui, cu douăsprezece mii de oaste, și cu Dimitrașco-Vodă, cu Moldovenii, și s'ar fi dus întins la pod fără de nicio grijă, — care polcuri se chiamă Preobrajenschi și Semienovschi. Și cu acele două polcuri ar fi bătut pre Turci; altă oaste nu i-ar fi mai trebuit, ce ar fi lăsat-o înapoi de ar fi venit încet, și ar fi izbândit. Atunce, mai pre urmă, după acel sfat, au sosit și un unchiu a' Împăratului, anume Apraxin, Cneazul și Gubernatul de Azac, și, întrebându-l și pre dânsul Senatul, au zis că nu-i bine cum au așezat Sfatul, că este cu greu a se bate în trei părți: că cu Șvedul sânt câțiva ani de când se bat, și dintru un lucru de nimică s'au început sfada; acum și cu Turcul; așijdere și Leșii li sânt vrăjmași. Cu greu li va fi a se bate în trei părți. Numai cu Turcii, cum au așezat, așa să lase de odată; și, de or și mai cere, să li deie, până a trece Craiul Șvedului; și apoi să steie să se împace cu Șvedul, și, împăcându-se cu Șvedul, se vor așeza prea lesne și cu Leșii. Atunce li-or eși și solii dela Turci, ce sânt zălog. Deci, preă lesne este atunce a strică pacea cu Turcii, și a se bate preă cu ușor cu dânsii. Și, așa, s'au apucat și Sava Rogojinschi, cum, de spre Turci, dându-li bani, or face pace. Deci, Senatorii, pentru voia lui Șeremet, au mers la Împăratul, și, zicând aceste cuvinte, au lăsat și el să fie așa, după Senatul, și s'au părăsit a mai face oaste împotriva Turcului, până la o vreme.

Împăratul Moscului și-au strâns toată oastea, și au șezut în vase, de au trecut dela Petriburg Marea în ceia parte, la Șvezi, asupra Finilor, ce erau supt ascultarea Șvedului; și s'au bătut acolo doi ani, și au luat și cetatea Abovul¹; care este Stoliță Finilor; și apoi iarăși cu cinste s'au întors la Scaunul său, la Petriburg. Iară pre Șeremet l-au trimis la Chiov, și i-au lăsat douăzeci de mii de oaste, Cazaci și Calmăși, să steie, să deie ce a dà, să-și scoată feciorul, și

¹ Abo.

să poarte grijă de spre Turci să așeze acel lucru. Așijdere și despre partea Rigăi¹, au lăsat pre Menjic, pre Cneazul Alexandru Daniilovici, Feldmarșal, să păzească de spre Șvezii din gios.

Iară Dimitrașco-Vodă atunce au făcut ponturi, de cerea la Împăratul țara Harcovului cu toate veniturile, zicând : că țară au lăsat, țară să-i deie ; și pre toți Moldovenii el să fie mai mare ; ce va fi voia lui, volnic să fie să facă, și, fără ucazul lui, nime să nu fie volnic a merge nicăiri, și altele multe ca aceste.

Atunce Împăratul au dat acele ponturi a' lui Dimitrașco-Vodă la Senat, să le vază, și cum or socoti și ei. Deci Apraxin au zis către Senat : «Nu-i bine să-i dați țara Harcovului, ce o cere el, că macar eu că am vre-o treizeci de ravase dela acei Cazaci din Harcov, de jalobele lor, ce au pe Dimitrașco-Vodă, și acolo într'acea țară sânt aproape de optzeci de mii de oaste, slujitori ; și acum, nefiind pace, lesne li este a se rădică, ca să se deie supt ascultarea Turcului, că nu-i departe Azacul, și, când om stă să ne batem cu străinii, noi om vreă să ne batem cu ai noștri». Atunce și Șeremet au zis : «Adevărat bine ai zis, că așa va fi, și încă este alta și mai mare, că mi-au spus un boier de ai lui, anume Savin Banul Smucilă, că mai înainte vreme s'au mai închinat din Domnii moldoveni la creștini, la Leși, la Unguri, și apoi i-au iertat Turcii, de s'au dus la dânșii, și mai pre urmă acei Domni mult rău au făcut creștinilor ; anume acei Domni : Petru-Vodă și Grigorie-Vodă². Așijdere și acesta, de s'a așeză la Harcov, nu-i departe Crâmul.»

Deci Senatul, auzind, au ales să deie lui Dimitrașco-Vodă o mie de dvoruri³ în țara Moscului, care acea mie de dvoruri cuprinde cincizeci de sate, și oameni ca cincisprezece mii sânt ; și să-i mai deă și câte douăzeci de pungi de bani⁴ pre

1 Orașul Riga.

2 Petru Rareș și Grigore Ghica.

3 Curți boierești.

4 Câte 500 de lei fiecare.

an, care fac șeșase mii de ruble, și două părechi de curți frumoase în Stoliță; iară boierilor să li deie treisprezece sate, ce au fost a' celui gheneral Sidlovschi, care sate le stăpâniă Dimitrașco-Vodă. Care boier a priimi, să-i deie de acele sate; iară care n'a vrea, să-i deie ucaz de voie să-și meargă la pământul său, ca să se așeze. Deci, Dimitrașco-Vodă, ieșindu-i ucaz, au și venit la Ilarcov, cu multă voie rea că se depărtează de țară, și s'au rădicat și s'au dus în Mosc; și, nu mult după aceia, i-au și murit Doamna, Casandra, fata lui Șerban-Vodă, Domnul muntenesc, și au îngropat-o în târg în Stoliță, și au rămas văduvoiu, de au trăit câtăvă vreme, până ce s'au însurat,—care se va scrie mai înainte.

Iară boierii, carii au vrut să priimească, le-au împărțit de acle sate a' lui Sidlovschi, de trăiesc unii și până astăzi într'acel sate; iară carii n'au vrut să priimească, ei au venit la Chiov, la Șeremet, ca să-i sloboază. Dară Șeremet nu vrea să-i sloboază, și încă nu numai pre boieri, ce și pre neguțitori, și pre slujitori, și pre toți, — că-i zisese Dimitrașco-Vodă, în pizma boierilor carii se duceau dela dânsul, să nu lase nici pre unul să treacă, până nu-i vor slobozi Turcii feciorul. Deci Șeremet se potrivise lui Dimitrașco-Vodă, și nu-i lăsă, de-l blăstămau toți, că periau atâta oameni, alții nu aveau ce mai cheltu, alții erau neguțitori, altora li rămăsese femeile în Moldova; ce bogat blăstăm eră asupra lui Șeremet!

De aceasta auzind Chihaiia Vezirului, au zis feciorului lui Șeremet, pentru ce oprește tată-său neguțitorii și Moldovenii ce vor să vie dela Chiov incoace; să-i scrie ca să-i sloboază. Și, așa, pe scrisorile lui, au slobozit Șeremet neguțitorii și pre alți Moldoveni ce erau acolo.

Atunce m'au slobozit și pre mine, Ioan Neculce Hatman, cu voia mea, după ce au trecut doi ani, și am venit în Țara Leșească cu multă nevoie, — care mai sus s'au scris.

Dimitrașco-Vodă, după ce s'au dus la Petriburg, pre bo-

ierii moldoveni n'au vrut să-i ieie cu dânsul la Împăratul, socotind că va isprăvi să nu mai poată scăpa de acolo ; și-i grăia de rău către Împăratul, zicând că Ioan Hatmanul și cu alții au rămas acolo, și vor să se ducă la Turci. Și pentru aceia au trimis de i-au luat cu varță¹, de i-au dus la Harcov,—că oblicise Împăratul de acel lucru, că i-au luat cu sila ; și unii din Chiov au și fugit. Iară Împăratul au răspuns lui Dimitrașco-Vodă, mai vârtos pentru mine, Ioan Neculce Hatman : «Dacă nu va să șează, Dumnezeu să-i agiute să meargă unde-i voia, că nu-mi este rob». Atunce Dimitrașco-Vodă n'au căutat bine, unde i-au răspuns Împăratul așa.

Iară, când mi-am luat zioa-bună dela Dimitrașco-Vodă, din Harcov, de m'am despărțit, mult mă îmbia să mai șez, și multe se adevăria să-mi deie, și să-mi isprăvească și dela Împăratul mare milă, și, când mi-a fi voia, el să-mi isprăvească. Dară eu eram bucuros că au venit acel ceas de am găsit vreme să ies dintr'acel norod greu,—că sânt niște oameni foarte necredincioși, și preă cu greu traiu au oamenii ce sânt nedepriși cu acel fel de oameni, dintr'acele părți. Și aveau mare jale, și Dimitrașco-Vodă, și Doamna lui, și boierii, și toți Moldovenii, și-mi ziceau că nu mi-oiu pute face pace, ce voiu perî de Turci. Dară eu am pus nădejdea la Dumnezeu, și pentru dreptatea mea nu s'au îndurat, și din toate m'au scos.

Și, după ce am venit mai încoace, încă și Șeremet în câteva rânduri mi-au zis să mă așez acolo, și va scrie la Împăratul să-mi deă jalovanie și sate ; dară tot n'am primit, că este un norod unde nu sânt oamenii slobozi să meargă unde li este voia, nici la Împărăție făr' ucaz, și ucaz nu vor să facă,—ca pentru să nu facă cheltuială Împărăției. Și la Împărăție vr'o Curte mare ca aceia, cu dvorebnici² mulți, nu este, macar precum este la Domnia țerii noastre, sau altă Craie și Domnie ; ce foarte este un lucru puțin, —

¹ Gardă, pază.

² Curteni.

numai oșteni sânt mulți de agiuns. Deci, de viața mea îmi erà cum îmi erà, darà mai mult îmi erà pentru copiii miei, la ce vor rămânea; că numai doară soldați să fie, iară la alte boierii nu încap feciorii unora ca acestora!

Ce, fraților moldoveni, rogu-vă să luați aminte, să vă învățați, și să vă păziți. Oricât îi fi în cinste la vre-un Domn, bine este să-i slujești cu dreptate, că și dela Dumnezeu ai plată. Iară cu Domnul niciodată să nu pribegești, măcar cum ar hi; și, nu numai în țară străină, ce nici în Țarigrad cu dânsul să nu mergi, fiind tu Moldovean, ce să-i slujești în țara ta. Căci străinii caută numai pre Domn să-l miluiască și să-l cinstească, iară pre boierii ce sânt pribegi cu Domnul, într'o nimică sânt; și altă cinste are boierul când este singur pribag, și alta este cându-i cu Domnul său. Și apoi Domnul se visează că este tot puternic ca la țara lui, când este Domn, și va să ție așa ca să năcăjească pre acei boieri, și nu socotește slujba ce i-au făcut, că s'au înstrăinat, ce nimică invoială nu-i face. Nădejdea Domnului este ca seninul cerului, și ca încetul Mării: acum este senin, și se face nour; acum este Marea lină, și se face furtună.

CAP. II.

Înfrângerea catanelor de către Mihai-Vodă Racoviță, Domnul Moldovei [1717]¹.

(DUPĂ «NICOLAE MUSTEA».)

După ce au luat Nemții pre Nicolai-Vodă din Țara Muntenescă², cum s'au pomenit mai sus, deprinzându-se în jacuri Nemții și catanele, au început a trece și aice în țară, cu învățătura unui ghegeneral ce eră în Brașău. Și întâiu în sat în Ocnă au lovit fără veste, și au luat pre doi Turci neguțitori, ce erau acolo veniți să încarce sare. Și mai pe urmă s'au mai înglotit catanele, și au venit de au lovit în Roman, și au luat iarăși pe niște Turci; și, ducându-i în Brașău, îi închinau ghegeneralului; și, răscumpărându-se Turcii cu bani, îi sloboziă ghegeneralul.

Și așa, cu dobânda dela Turci deprinzându-se acel ghegeneral cu tâlharii săi, mare zarvă s'au ațâțat în țară, îmulțindu-se tâlharii lui, ori cu știrea ghegeneralului, ori cu știrea celor mai mari ai lui, — cum eră ghegeneralul de Sibiiu.

¹ *Lista Domnilor moldoveni dela Dimitrie Cantemir înainte: Constantin Duca, 1693-5; Antioh Cantemir, 1695-1700; Constantin Duca, 1700-1703; Mihai Racoviță, 1703-1705; Antioh Cantemir, 1705-1707; Mihai Racoviță, 1707-1709; Nicolae Mavrocordat, 1709-1710; Dimitrie Cantemir, 1710-1711; Căimăcămia Vornicului Lupu, 1711; Căimăcămia lui Ioan Mavrocordat, 1711; Nicolae Mavrocordat, 1711-1715.*

² Turcii fiind în războiu cu Împăratul, un număr de catane, călăuzite de boieri necredincioși, prinseseră în 1716 la București pe Nicolae-Vodă Mavrocordat.

Au început a prădă pe supt munte mănăstirile și casele boierești, făcându-și prilej cu Turcii, că, de li-ar veni vre-o scârbă dela mai marii lor, să se mântuiască tot cu Turcii, anume că ei, unde știu Turci mai pre aproape, acolo agiung, pentru ca să-i dobândească, — că ei cu oastea la Belgrad¹ n'au fost, să facă dobândă dela Turci.

Și, viind un Căpitan de catane, anume F[e]renț, au intrat în mănăstire în Cașin, unde eră bejănită țara și boierii de pre acolo, de grija catanelor, văzând că pradă și jăcuiesc, și pre Turci îi robesc. Frenț Căpitanul numai cu 20 de oameni au venit în Cașân, — de care ar fi putut o țară de oameni să se apere, să nu-l lasă să între în mănăstire. Ce cu toții l-au primit, și i s'au închinat.

Fiind acolo Vasili Ciaurul, izvoditorul acestor zarve, se făcură toți la un cuvânt, implându-se de gânduri rele asupra lui Mihai-Vodă, mult socotind de sine Vasili Ciaurul să se rădice Domn dela Nemți, îndemnându-l și alții de potriua lui, la minte deșerți. Mers-au în Brașău Vasili Ciaurul, la ghegeneralul de Nemți, de l-au făcut prof. Și, făcându-se una cu catanele, Moldovenii noștri, cu mari, cu mici, prădau, jăcuiau unul pre altul, mănăstirile pre supt munte, casele boierești, cât ținea pre Siret, și pre câți nu se închinău lor să ție cu dâșii. Țineau drumurile, colnicele; mâncau, stricau și jăcuiau, precum este năravul Moldovenilor la vremi ca acele. Deși erau oameni ca acia să nu ție cu dâșii, temându-se să nu cază la primejdie mai pre urmă, cum s'au și prilejit, nu puteau hălădui de ceilalți, să scape d'inaintea lor; ce de nevoie, numai să fie cu dâșii, până în Siret, și până în Milcov, tot de acea breaslă, înglotindu-se și înmulțindu-se din toate părțile. Eră și un Miron, ce au fost și Serdar², cu un hiastru al său, om fără învățătură, mândru, semeț, cu numele lui, Velicico: năditu-s'au și aceștii la ceata catanelor.

Deci Miron au sfătuit pe Frenț Căpitanul de catane, de

¹ Belgradul Sârbiei.

² Dregător, asemenea cu Căpitanul de margine.

au mers din Cașin, și au intrat în cetatea Neamțului, cu nădejde că vor ține Cetatea Neamțului cu locurile d'impregiur, cum au ținut Leșii, nu de mult, din venirea lui Sobietchi Craiul Leșesc ¹, pre când acel Miron eră jolnir la un steag de Moldoveni. Și, implând cetatea de bucate, ei se țineau biruitori, ca cum ar fi dobândit țara Moldovei până în Siret, ca și Nemții Țara-Muntenească până în Olt. Ce doi Domni într'o țară nu pot fi !

Acești din Neamț căutau vreme să vie să iae pre Mihai-Vodă din Scaunul său, ca și pre Nicolai-Vodă din Țara-Muntenească. Mihai-Vodă, pentru această tulburare, se păziă de primejdie, și au intrat în mănăstire în Cetățuie ². Unde nici acolo nu-l putea țineă vremea să măie, cunoscând pre slujitorii săi îndoțiți, mai mult stăruindu-li inimile spre neprieteni, decât spre dânsul, să-l rătuiască ³ ca pre un domn. Cu toți căutau să vază pre catane cum sosesc în Iași, silind să li se închine, vestindu-se vâlfa Nemților de izbândă asupra Turcilor atunce și la Beligrad.

Mihai-Vodă, pre o parte, se păziă de primejdie, pre altă parte trimiteă oameni de ai săi cu cărți pre la mazili ⁴, și pre la alți oameni de peste Siret, fiindu-i milă de țară, să nu steă cu catanele, ce să fugă d'inaintea lor, sau să steă cu toții să prinză pre catane, sau să-i gonească. Că puterea Împărăției este mare, și va trimete Tatari, și pre toți li vor luă în robie. Iară ei, necum să înțeleagă, se încă mai sămeți erau, și apucau pre acei ce li duceau cărțile, și-i puneau la închisoare, dându-i în mânilor catanelor, de-i pedepsiau cum eră mai rău, și-i făceau păgâni, că țin cu Turcii, și nu se închină cu toată țara la Nemți.

Adus-au Mihai-Vodă lângă oastea sa și oști străine, câteva

¹ Regele polon Ioan Sobieski a luat mănăstirile dela Munte în 1691. Mulți Moldoveni s'au scris atunci la oastea de jaf a «jolnirilor» sau a jolmirilor.

² Lângă Iași.

³ Slujească ?

⁴ Urmașii vechilor boieri. Plătiau bir mai mic și osebit de «țară».

steaguri de Lipcani¹ dela Paşa de Hotin, şi 200 de Tatari, şi 700 de Cazaci Zaporojeni², dela Hanul, aice în Iaşi, să-i trimită asupra catanelor peste Siret, la Neamţ şi la Caşan. Ce, pentru să nu strice ţara cu oşti străine, nu i-au trimes, aşteptând să se tâmpească sumeţia lor, auzind de oşti ce au adus Mihai-Vodă, şi se vor duce catanele d'incotro au venit, lăsând locul de bună voia lor. Iară şi catanele, şi ceşti din ţară mai tare se întunecau cu orbiciunea tiraniei lor, nici cum socotind la ce li va veni lucrul pre urmă: Ciaurul cu ceata lui în Caşin, iară Miron cu hiastrul său Velicico în Neamţ.

Tiranul moare să apuce cele străine, iară Domnul intru bunătate desăvârşit să apere ale sale pune nevoinţă. Mântuitorul Lumii Hristos, vrând să se ducă din lumea aceasta, n'au zis: războiu las voă, ce au zis: pace las vouă, pacea mea dau voă. De unde se vede că creştinului adevărat mai mult este a păzi pacea, care au lăsat-o Hristos, decât a rădică războiu pentru răscumpărarea strămbătăţilor ce ar aveă.

Aşa şi Mihai-Vodă, ca un creştin adevărat, pace păzind fără sminteală, aşteptând întoarcerea lor, iară ei nici, chemaţi a auzi, nici, traşi, a simţi, nu s'au plecat. Că întârzierea certării, Dumnezeu cu asupra o plineşte.

Mihai-Vodă, oastea cea străină, Lipcanii, Tatarii, Cazacii, cei ce venise de pază, nu i-au trimes asupra catanelor, pentru ca să nu facă risipă şi stricăciune ţerii; nici lângă sine nu i-au ţinut, ce i-au lăsat de s'au dus. Şi, rămâind numai cu slujitorii lui, deci trimiţând spre Neamţ, să prinză limbă, au adus pe un fecior a' Cuzăi, şi cu un cumnat al său, ce şedeă la Brănişteni, peste Moldova, ce eră tot de a' catanelor. Pre carii Mihai-Vodă, mustrându-i ca un Domn, i-au pus la pază în mănăstire, la Bărnova³, până iară îi va slobozi.

¹ Tatari dela Hotin.

² Dela pragurile Niprului. Unii erau supuşi Turcilor şi Tatarilor.

³ Lângă Iaşi.

Iară Cuza Spatarul, fiind aice în Iași, văzându-și feciorul la Inchisoare, el, ca un om de nimică, zic să fie agiuns la catanele din Cetatea Neamțului, numai să se scoale să vie, că au vreme să iee pe Mihai-Vodă; că nu are oaste străină pregiur sine, ce sânt numai slujitorii săi cei de țară, în carii nu-i nădejde de sprijinit. Deci îndată s'au gătit Velicico, cu sfatul vitregului său Miron, indemnând pe Frența Căpitanul, cu catane ce aveă, și au purces să vie în Iași, să ieă pre Mihai-Vodă. Și, fiind și alt Căpitan de catane la Câmpulung, cu 100 de Nemți, au venit și acela de s'au împreunat cu Frența Căpitanul; și s'au făcut la 800 de oameni.

Și, în ce zi au purces catanele din Neamț, într'acea zi au venit veste și la Mihai-Vodă în Iași să se păzească bine, că vine podgheaz¹. Iară Mihai-Vodă, cu mare taină, cât nime n'a prins de veste, au răpezit la Tatars pre Constantin Costachi Vel Visternic și pe Dimitrie Macri Vel Stolnic. Și, adevărat cum s'au scris mai sus, că cu alți boieri nu s'au încrezut să le spue pentru venirea Tatarilor, fără numai lui Donici Vornicul și lui Constantin Ruset Vel Paharnic, fiind poroncă Împărătească la Tatars să apere țara de neprieteniei Împărăției.

Și îndată au purces Tatarsii, cât au trebuit, ca 2.000 de Tatars. Joi, Ghenarie întâiu [1717], au purces podgheazul din Neamț, și Joi la săptămâna au lovit în Iași.

În care zi Mihai-Vodă, gătindu-se de oaspeți ca acei, ieșind cu oastea sa afară din târg, din deal de Păcurari², așteptând să-i vază, fiind vreme de prânz, fruntea Tatarilor agiungeă de spre mănăstirea lui Aron-Vodă. Mihai-Vodă, puind străji pe Bahluiu în sus și mai la câmp, s'au întors în Curtea domnească. Iară slujitorii descălecase pe la gazde, încălzindu se, că eră frig. Mihai-Vodă, după prânz, s'au lăsat să se cam odihnească. Catanele, venind din sus, pre au prins străjile lui Mihai-Vodă, și fără de veste au sosit

¹ Ceată de jaf și surprindere.

² Mahală din Iași.

în Iași, temeiu mergând pre din vale de Feredeie. Și Frența Căpitanul au mers spre Cetățuie, întins; iară o seamă pin târg au intrat.

Atunce și Mihai-Vodă, prinzând veste, au încălecat, și au plecat fuga spre Cetățuie, cu doi-trei copii din casă după sine, și din boieri ce erau lângă sine. Iară frate-său Dimitrașco Hatmanul ședeă bolnav în Cetățuie. Darie Donici Vornicul și Iordachi Cantacuzino Comisul nu s'au întâmpat, din boierinașii din Curte; și catanele de aproape gonindu-l.

Iară Velicico, cu cinci-șese după sine, au mers întins la Curte, și, lovind pre lângă temniță, au slobozit pe câți erau în temniță. Pe urmă au mers la poarta Curtii domnești, unde, cât au sosit, îndată Seimenii din Iontru, ce erau de paza Curtii, au deschis poarta fără de nicio silă; și, închinându-se la picioare, ziceau: «Bine ați venit, că de mult vă așteptam, dragii noștri!». Caută ce slujitori de treabă, ce priință aveau către Domn! Și cu cine să se încrează Domnul la vreme ca aceia: având putere să ție poarta măcar un ceas, iară ei îndată au dat cale și închinăciune neprietenului Domnului! Dară slujitorii cei călări, ca 500 de oameni, ce erau, unul de poveste nu s'au aflat lângă Domn, să-l rătuiască; ce carii încotro au putut, s'au dus; alții au fugit spre Miroslava, alții într'alte părți. Ca aceștii slujitori erau!

Ce Mihai-Vodă numai la Dumnezeu nădăjduia, și Dumnezeu l-au apărat. Dară Velicico, dacă au intrat pe poarta Curtii, au apucat de au slobozit pe niște feciori de boeri, ce erau închiși la Seimeni încă din zilele lui Nicolai-Vodă¹, pentru pricina unor Turci, de când răscoliau cu Moscalii: doi feciori a' lui Manoli din Hulpănești și alții,—slobozindu-i, au ieșit. Și s'au dus și Velicico, după temeiu lor, la Cetățuie. Iară pin târg au lovit un Tănase Voiță, dela Suceava, cu alți Moldoveni, ca să tâmpine pre cine aveă pizmă, să-și izbândească, și iară spre Cetățuie. Când Mihai-Vodă, intrând în Cetățuie, au apucat de au închis poarta, iară

¹ Mavrocordat, până la 1715 Domn în Moldova.

catanele au și sosit la poarta mănăstirii, și îndată au încungiurat mănăstirea, dând din sănețe, și făcând năvală să între în mănăstire. Acolo erau toți boierii închiși, cu giupânesele lor, cu tot ce aveau; ce, cât puteau, boierii se apărau din pistoale de pre zid, așteptând pre Tatari. Tatarii de spre Ciric, având veste de sosirea catanelor, veniau care cât îi putea calul, prin Tătărăși, și prin târg, spre Cetățuie.

Văzând oarda Tatarilor, catanele își pierduse sfatul; văzură la ce au venit, slăbi simetia ce aveau, și dederă toți de vale, bulucindu-se la capul iazului, supt dealul Cetățuiei. Iară cuconul Velicico n'au vrut să rămâie să împartă dobanda ce ar lua din Cetățuie; ce, făcându-și privilegiu că are treabă, zise lui Frență: «Păzește Măria Ta războiul până oiu veni eu». Și, cum s'au dus, nu s'au mai întors, ce s'au oprit tocma în Neamț.

Tatarii, de-odată dând năvală, până a se buluci catanele, au perit câțiva de-a' catanelor; iară, bulucindu-se catanele, slobozind foc vitejește în Tatarii, pre mulți au rănit. Carii, văzând focul, n'au mai năvălit, ce au stătut pe de o parte; iară catanele au purces cătinel a se apăra, alături cu tufele, pe supt Hince.

Ieșit-au Mihai-Vodă din Cetățuie, și, împreunându-se cu Tatarii, au răpezit în târg să vie mai de sârg slujitorii seimeni, și vânătorii, și negustorii, și alții toți. Și îndată, încălecând toți, au mers; și, dându-se pe din deal vânătorii, alături cu catanele, au început a da din sănețe în gloata catanelor. Și îndată, pre câțiva oborându-i, că eră vremea inserată, își pierduse câmpul catanele. Și, tot silind înainte, clătindu-se prin niște râpi, cum este locul acela,—că d'inainte nu li luase locul, ci, năzuind spre pădure, au căzut într'o râpă adâncă, pe 'ntuneric. Și de acolo îi luau Tatarii de grumazi, pre câți au putut prinde. Iară, câți au ieșit peste râpă, s'au dus cine încotro au putut hălădui, inoptând de nu s'au mai văzut. Deci Tatarii s'au întors la coșul¹ lor în Ciric, cu vre-o 50 de catane robiți, și Frențe Căpitanul lor.

¹ Coșurile, tabăra.

A doua zi, venind Mihai-Vodă din Cetățuie în Curte, venit-au și Tatarii, aducând pre catanele cei robiți, cu steaguri, cu dobele lor, ce luase cu catane[le]. Adus-au pre Frențe înaintea lui Mihai-Vodă; pre carele întrebându-l Mihai-Vodă, și muștrându-l ca pre un tâlhar, ce au venit, ce au căutat în Cașin, apoi în Cetatea Neamțului, cine l-au chemat să vie aice, cu a cui poroncă au venit, iproci¹, Frența au răspuns că cu porunca Gheneralului au venit, ca să iă pre Mihai-Vodă, să-l ducă la Nemți, ca și pre Nicolai-Vodă. Deci, răscumpărându-l cu bani Mihai-Vodă dela Tatari, și l-au scos la poartă, și i-au tăiat capul înaintea Curții domnești. Iară, până a tăia pe Frența, Cuza Spatarul eră spânzurat de furca scrânciobului, ce eră înaintea Curții domnești, îmbrăcat, încălțat, cum l-au fost găsit. Zic să fie chemat el pe catane în Iași să iă pre Mihai-Vodă.

Prin păduri, pe drumuri, pre la odăi, pre unde fugise catanele, și tot îi aduceau câte zece, câte cinci-șese, în multe zile, prinzându-i oamenii pe unde-i și aflau; și, cum îi aduceau, îndată îi spânzurau, îi ardeau, îi puneau în cărlige, și de picioare spânzurați. Și, strângând trupurile celor morți și periți de Tatari la războiu, i-au îngropat, și au făcut movilă mare de-asupra lor, în deal între Galata și între Cetățuie, lângă drumul cel mare, și au mai făcut și-o cruce mare de piatră, săpată cu slove, și cerdac foarte frumos de piatră, precum se vede lângă acea movilă, pentru semn de biruință ce au biruit pe neprietenii săi².

Că, după izbânda războiului ce au avut Mihai-Vodă cu Nemții, au prins pre mulți și din Moldoveni, veniți la acel podgheaz; ce tot cu morți groznice i-au omorât. Pre unii i-au spânzurat, pre alții îi ardeau în foc de vie, pe alții de coaste spânzurați, pe alții de picioare, — cât de groază nu puteai să treci pe ulița cea mare, privind atâția oameni

¹ Și așa mai departe.

² Se vede și azi, în ruină, la «Cerdacul lui Ferenț».

spânzurați, și într'un fel, și într'altul. Și, cu atâte morți ce făcâ tâlbarilor, tot nu se părăsiau.

Iară catanele și Nemții, ce robise slujitorii moldoveni, i-au trimes Mihai-Vodă la Împărăție : doisprezece Nemți și catane, cu steagurile lor, cu dobele lor ; și i-au dus la Udriiu, că acolo eră Împărăția, — care mare laudă și mulțămită au făcut lui Mihai-Vodă pentru acea slujbă. Iară, când au purces podgheaz la Iași, să iâ pe Mihai-Vodă, au purces și Vasili Ciaurul, cu alt podgheaz, numai să jăcuiască și el în Țara-de-gios casele boierești. Ce pe alții n'au găsit, numai, lovind și la casa lui Constandachi Stolnic, ca să-l prinză, el au prins de veste, și au scăpat cu fuga. Iară casa lui au jăcuit-o de tot ce au avut, și de bucate, și de odoare, și i-au luat și giupăneasa în robie, pe o soră a lui Mihai-Vodă, și au dus-o în Brașov, la ghenearul, și au dat-o în pază. De unde au scăpat ea mai pe urmă : dând bani unui țeran, au furat-o, și au scos-o în țară. Ce vitejie de om cu socoteală : au robit o femeie !

CAP. III.

Petrecerea lui Ienăchiță Văcărescu în Ardeal și Viena (1781-2).

(DIN AMINTIRILE LUI.)

Într'această vreme se află Domn Țerii-Rumânești tot înțeleptul Alexandru Ipsilant; care au domnit șapte ani în Țara-Rumânească. Cu trei ani înaintea maziliei mă făcuse pe mine Spatar al țerii. La veleatul 1781, Avgust, făcuse, după mine, Spatar pe Gheorghie Mavrocordatul, și logodise și pe fii-său cel mai mare, beizadè Costandin. Nu știu însă din ce pricină s'au întâmplat ca luminații fii a' acestui bun otcârmuitor, amândoi, la Dichemyrie a' acestui veleat, să fugă, nu numai din Curtea părintească, ci și din Țara-Rumânească, și să treacă în Ardeal.

Eu, știind libovul¹ părintesc al Domnului, ce aveă asupra fiilor, și mijlocul cu care-i creștea, și silința ce făcea pentru ca să-i strălucească în lume cu procopseală de multe științe, mai vârtos văzând și multa credință cu care se purtă Domnul Ipsilant către prea-puternica Împărăție,— căci am cunoscut în fapt, atât în vremile Vistieriei, cât și în vremea Spătăriei, ce m'am aflat slugind într'această Domnie a Înălțimii Sale, — nu am putut să dau la alt² fuga acestor doauă îndestulate odrasle, decât că, deosebi de dascalii elinești, și deoschi de hogii turcești, aveă și dascali evropei, și de limba franzoesească, și de limba talienească, oameni vrednici de

¹ Iubirea.

² Motiv.

laudă și împodobiți cu multe științe, și, poate din istoriile gheograficești luând sevdă¹ ca să văză și țerile Evropei în simțire, și mijlocul cu care se otcârmuiesc, și nefiind cu punită ca să meargă, sau cu voie împărătească, sau cu voia părintească, au cugetat, siliți fiind de râvna vederii și de căldura vârstei, să meargă cu acest mijloc.

S'au făcut nevăzuți într'o noapte din palaturile domnești, și cea mai mare mirare au fost cum au putut trece în a doaua noapte, călări, și cu doauă slugi, oameni de fel Brașovenț, potecile plaiului Prahovei, carele cu greu le puteă trece și zioa cei ce se călătoria în toată vremea pe dânsele. Rămaseră părintii acufundați într'o nepovestită și jale și temere: și jale, căci pierduse doi fii, ce puteă fi pierduți amândoi, și trupește, și sufletește, de-a pururea; și temere, căci se află Domn, și Domn al Împărăției Otomânești, și, cu toate că prea-înaltul Vizir, ce eră Izet-Pașa în al doilea rând, — care în rândul d'întăiu acesta eră ce dedese Domnia n'ai sus-arătatului Domn, și măcar că mai sus-zisul Vezir n'au lăsat mijloc de mângâiere și de cinste ce nu au făcut Domnului Ipsilant, dar vrăjmașii se înarmaseră, căci găsiseră îndemănare de vreme de a pără, prietenii se trăsaseră, căci pierduseră îndemănarea de vreme de a mai ajutoră. Serhaturile² după marginea Dunării, însălbătăcite pentru nizamul³ Țerii-Rumânești, ce-l păziă mai sus-zisul Domn cu multă strășnicie, strigă, întru înprilegire de vreme ca aceasta: «Acești ce fug, nu sânt încai slugi, ci sânt însuși fii ai Domnului; locul dela care fug, este prea-înaltul Devlet⁴ otomănesc; fericirea care părăsesc este îndestularea Domniei Țerii-Rumânești; locul la care năvălesc este Devletul chesaricesc⁵, unde cât bișug, și câtă abondanție, și câtă materie de a gândi și a cugetă vericine ce va vrè!».

¹ Poftă.

² Pașii de hotar.

³ Orânduiala.

⁴ Poarta.

⁵ Chesarului, Împăratului nemțesc.

Înțeleptul Domn, după scrisorile, după sfătuirile, după blestemele, în cea după urmă, cu care, prin mulți trimiși, făcû fiilor săi, pentru a se întoarce, și fuseră în zadar, dar întâiu alergă la prea-înalta Poartă, și făcû castriet¹ și prostire² Domniei, rugându-se să-l mazilească, și arătând că nu mai este destoinic de a oblădui, — măcar că se mai prostise mai înainte și nu priimise Poarta; de spre altă parte, mișcase toate lucrările prin mijlocirea solilor³ dela Tarigrad.

În cea după urmă, hotărâ să trimită soli și la Beciu⁴ pentru aceasta, și acel hotărât de a merge sol, fuseiu eu.

Eu, și cu toate că, cu un an și trei luni mai nainte, pierdusem soția cea d'întâiu, fiica lui Iacovache⁵, rămându-mi trei copii fără de oblăduire de mumă, pierdusem și pe mumă-mea într'această vreme, și-mi rămaseră fiii și mai făr' de oblăduire, gazretul⁶ însă ce am către credința prea-înaltului Devlet, despre o parte, căci socotiam întoarcerea acestor doauă luminate odrasle a fi o slujbă întocmai către Împărăție, despre altă parte, datoria ce aveam către Domnul Ipsilant, pentru dragostea întru care mă aveă, mă făcu ră ca să las și casa, și copiii făr' de oblăduitor, și pe însuși soția mea de al doilea, Eleni Carageă, fiica tergimanului⁷ Iordache Caragea, necununată, — căci într'acea zi, ce am purces eu la Beciu, sosise dela Tarigrad, prin mijlocirea Domnului, în Curtea domnească.

Deci, la Dichemvrie 26, a văleatului [17]81, purceseiu din București, cu Mitropolitul Grigorie, cu episcopul Râmnecului, Filaret, cu Banul Dumitrache Ghica, carii eră trimiși d'impreună cu mine până în lazaretul Timișului, pentru a îndemnă pe mai sus-arătații luminații coconi să se întoarcă

¹ Demisie.

² Părăsire.

³ Ambasadorilor străini.

⁴ Viena.

⁵ Rizu.

⁶ Râvna.

⁷ Dragomanului, Tâlmaciului.

înapoi, și, când nu vor vrè, eu să mă duc până la Sibiu, să fac toate lucrările, doar de voiu putè, de acolo, să fac ca să-i trimiță Nemții, siliți, și, când nu va fi cu putință, atunci să mă duc la Viena, să-mi puiu solia în lucrare.

După ce ajunsem la lazaret¹, și mersem în Brașov, episcopul, Banul și eu, făcum multă silință spre a-i face să se întoarcă; și nu întâmpinăm lesnirea. Prin gheneneralul Aiholtz², al Brașovului, ce-mi erà bine cunoscut, încă din răzmirița³ trecută, făcui multă strădanie să-i ieau, și înțeleseiu însumi că ieșise treaba din mâna lui⁴.

La Ghenarie 5, a' văleatului [17]82, purceseiu la Sibiu. Comandirul Ardealului, ce erà gheneneralul Prais, mi-erà iarășit cunoscut, cum și Gubernatul Ardealului, Brucăntan⁵. Făcui toate cele ce se putură și cu aceștia, și nu fuse cu putință ca să mi se dea.

Deci, la Ghenarie 16, purceseiu la Beciu, încă cu un boier, grec, Paharnicul Hurmuzache, ce-l trimisese Dómnul acolo ca să meargă împreună cu mine. Și, cu toate că erà o iarnă foarte greă, însă în opt zile am ajuns la Beciu. Cărțile de solie se trimiseseră la Cantilăria Curții cu secretariul Raicovici⁶.

A doaua zi merseiu la Prințipul Caoniț⁷, ce erà Mare-Cantelariu al Curții. După ce mă întâmpină cu multe țirimonii și cu multă cinste, imi zise să fiu încredințat că s'au trimis porunci la toți gheneneralii Ardealului ca să îndeneze pe acești doi Prințipi să se întoarcă înapoi.

După ce făcui mulțămita cea cuviincioasă și mă bucurai, căci înțeleseiu că au priceput Nemții că nu este vreun misteriu deosebit la mijloc, întrebându-mă Prințipul Caoniț când pohtese să aib audienție la Împăratul, eu,

¹ Carantină.

² Eichholz.

³ Războiul.

⁴ Că nu mai e afacerea înapoierii beizadelelor în mâna lui.

⁵ Bruckenthal.

⁶ Raicevich, apoi consul austriac la noi.

⁷ Kaunitz, cel care ni-a luat Bucovina.

vrând să-mi caut treaba cu temei, răspunseiu că mă rog să fie îngăduială, până va veni răspunsul dela Ardeal, pentru ca să vedem, și, de s'au întors Prințipii în Valahia, la audiențe să nu mai fac rugăciune Împăratului, ci numai mulțămită; iar, de nu s'au întors, atunci să-i fac și rugăciune.

Priinți Caoniț cererea mea, și, zicându-mi că eu știu să-mi caut treaba, mă luă de mână și ieșim în sală de *assemblée*¹, unde eră toți ambasadorii Curților adunați și cele mai strălucite dame din Viena. Făcuiu cunoștință cu toți, și mă întâmpinără cu libov și cu cinste, atât, încât ambasadorul Spaniei mă și pohti ca să merg la balul ce vrea să dea a doaua seară el, după obiceiul ce au la carnavaluri.

Până a nu sosi eu la Beciu, cu vre-o doauăzeci de zile mai nainte, purcesese dela Beciu în Italia Marele-Duca al Rosiei, Pavel, ce venise acoloa pentru logodna cumnate-sii ce au arătat mai sus, și pentru o învoire aleanții ce făcuse aceste doauă Curți, de care mă pliroforisiiu² pe larg.

Într'această seară dar, Prințipul Caoniț, ce vrea să-mi arate o blană de samur și o tabachere cu berleanturi, ce-i dăruise Granduca³ al Rosiei, găsi pricină cu a-mi lăuda blanele de samur cu care eram eu îmbrăcat (căci obicinuiesc Evropeii să arate la aceste o simplicită și la oamenii acei ce-i văd întâiu, și pe mine la această *assemblée* mă descinsese damele și de brău, pentru ca să-mi vază șalul). După lauda ce-mi făcu Prințipul blanelor mele, mă întrebă de ce preț sânt samurii? Îi răspunseiu. Îmi zise: «Să-ți arăt o blană de samur, ce mi-au dăruit moștenitorul Rosiei, și mă rog să mi-o prețuiești». Aduse blana și o puse p'un biliard. Eu înțeleseiu pentru ce mi-o arată și cum că nu eră scopul prețuirea. Îi răspunseiu cum că blanele de samur nici când este soare, nici când este noapte nu se pot prețui bine; această blană însă, socotindu-se locul dela care s'au

¹ Franc.: adunare de societate.

² Lămuriu.

³ Marele-Duce.

dat, și locul la care s'au dat, nu are pret, și eu, de o așa fi văzut și zioa, nu sânt destoinic ca să o prețuiesc. Cu acest feliu de întrebări și răspunsuri am trecut acea noapte până la un ceas după 12, și așa m'am întors la gazda mea.

A doua zi, Duminecă, am priimit cu ștafetă înștiințare delu București că s'au mazălit Domnul Terii-Rumânești Alexandru Ipsilant, după cererea ce făcuse, și cum că s'au făcut Domn Nicolae Caragea, tergimanul Divanului Împărătesc, și Miha-lăche Șutul, ce eră capicbehaiă¹ al terii, s'au făcut tergiman. Și mi se scria de către Mitropolitul terii și de către boierii dela București cum că, de vreme ce sânt și eu orânduit Caimacam² și mi se coprinde numele în fermanul împărătesc de Căimăcămie, să las toate trebile acolo și să viu la București cu ștafetă. Întâiu am mers la conte Cobensel³, ce eră vice-cantelariu, și d'impreună cu dânsul am mers la Prințipul Caoniț, și i-am dat această vestire. Prințipul Caoniț și m'au întreat cu mirare, pentru ce s'au mazălit Domnul Alexandru-Vodă? au doar s'au turburat Poarta pentru desirea fiilor săi? Eu și i-am arătat că Poarta nu urmează să se turbure, fiindcă, și de au dosit, au dosit la loc prietenesc, dela care, când îi va cere, nu are niciun feliu de îndoială că nu-i și va lua, și am arătat cum că Poarta, până acum, în furmă[=formă], nu știe de aceasta, numai Prințipul Alexandru, aflându-se afară din sinesi pentru multa întristare, și-a cerut mazălia, și Poarta i-o au dat cu multă musaadă⁴; deci fiindcă eu sânt orânduit un logotenente⁵ al Domniei la regenție, face trebuință să purcez Mi-au zis: că nu pociu să purceg până nu voiu lua audienție dela Împăratul; și îndată au făcut talhăș⁶ înscris la Chesarul pricina.

Și eu de acelea m'am dus pe la toți ambasadorii, de i am

¹ Re prezintant, ambasador.

² Loctiitor de Domn.

³ Kobenzl.

⁴ Favoare.

⁵ Loctiitor.

⁶ Raport.

heretisit¹ cu bileteri, și, întorcându-mă la gazdă să prânzesc, au venit toți ambasadorii la mine de m'au heretisit cu bileteri. Monsiù Bretaliu², ambasadorul Franței, ce eră un om cu un deosebit duh, în bilet mi-a făcut și chemare ca să merg în al treilea seară și la balul său, socotind că voi ședea la Beciu, și-mi făcea mai multe țirimonii decât toți, pentru ca să arate cu aceasta deosibită schesis³ către preă-înnaltul Devlet, și eu mă purtam către dânsul ca ca un Turc, și cercă mare plăcere. N'au ținut însă acestea mult, că peste trei ceasuri au ieșit talhășul buiurdisit⁴ dela Împăratul către șambelanul-cel-mare, ca să mă înștiințeze să merg a doua zi la Curte, să-mi dea audienție la 10 ceasuri.

Într'această seară am mers la balul solului Spaniei, unde eră toți cei mari ai Beciului, până și Arhiduca Maximilian, fratele Chesarului, ce este acum Elector al Coloniei.

A doua zi, la zece ceasuri am mers la Curte, și, intrând în curtea d'întăiu cu carăta, căci în curtea de a doua numai familia împărătească intră, m'am dat jos la scară, și m'am suit într'un foișor cu stâlpii de marmoră, ce-i țin lei în spinare. Într'acea curte, dintr'ai Curții nu se vedeă nici pasăre, decât numai acei ce sânt orânduți de a priimă audienție, de vreme ce guardia de ostași este afară din curte. Am trecut într'o sală, unde am găsit unu' din guardia corpului cea nemțească, care și m'au întrebat de sânt eu boierul dela Valahia, — și au căzut înaintea mea, rămându-mi slugile aci. Am mai mers două sale până la ușa Divanului împărătesc, ce are tahtul⁵, și, acolo gășind trei guardii din somatofilachi⁶, un Neamț, un Ungur, și un Leab, cu caiafeturile⁷ lor fieșteșicare, s'au întors guardia cea d'întăiu la locul ei, ce țineă pușcă, și, dintr'acești trei ce păziă aici cu

¹ Salutat.

² De Bretevil.

³ Aplecare.

⁴ Cu poruncă.

⁵ Tronul.

⁶ Uniformele.

⁷ Păzitori ai corpului împăratului, franc.: garde-du-corps.

săbiile scoase, au căzut Neamțul înaintea mea, și am trecut prin Divanul ce se numește sala de audienție. Acesta are un taht cu baldachin tot de aur lucrat; perdeaua ce se spânzură dela baldachin și cloșurile¹ sânt tot de sârmă² și cu mărgăritar frumos. Această sală de o parte are ferestre, și de o parte are ferestre de oglinzi. Dintr'această sală am trecut în alta, iar cu taht mai mic de frânghie³. Dintr'aceia am intrat într'o cameră mare, unde păziă la ușa gabinetului⁴ Chesarului un dejur⁵ șambelan cu cheie, care acesta eră și ghenecal: ne-au priimit cu cinste și ne-au pöhit cu țirimonie să așteptăm puținel până va da veste Împăratului. Și, mergând, se întoarse îngrab, căci Împăratul eră într'alt cabinet. Și mai înainte ni spuse: «Acum iese». N'apucă să slărșească vorba, și se sună un clopoțel, și îndată se repezi șambelanul și trase dela perdeă un cloș de fir și se ridică perdeaua. Și-mi făcū semn să intru în casă.

Întrând la ușă, văzuiu pe Chesarul în mijlocul casei fără de capelă, în picere. Și, de loc călcând doi pași, am ingenunchiat turcește, și, puindu-mi capul în pământ, vrând să-l arădic, m'am pomenit cu mâna Chesarului la cap, zicându-mi că nu face trebuință de această țirimonie, și să mă arădic. Și, vrând să-i sărut mâna, au tras-o, și m'au cunoscut de când mă văzuse la [17]73 la Brașov⁶, și îndată mi-au zis: «Senior⁷ Văcărescule, dumneata în Viena cum au fost cu putință a «veni, aflându-te și Consilier al Prințipatului?»). Am răspuns cu multă smerenie că: «un Prințip plin de jale și un Prințipat plin de întristăciune mi-au dat lacrămile lor în pumni, rugându-mi-se ca să le aduc și să le vărs la picioarele «Sfintei Tale Măririi, și să pociu printr'această vărsare a la-

¹ *Cloche*, franc. cordon.

² Fir.

³ Postav.

⁴ Cabinetului.

⁵ Dejurne.

⁶ Împăratul eră binefăcătorul Iosif al II-lea.

⁷ *Signor*, it. : domnule.

«crărilor lor să deșert din comorile cele nedeșertate ale
 «milostivirii tale o clemenție spre a înveseli acești ochi cu
 «vederea întoarcerii acestor fii ai Prințipului Ipsilant în
 «Valahia». M'au întrebat: «pentru ce pricină au dosit?». Am
 răspuns că: «de se dă pentru vre-un rău, răul nu este
 «alt decât multa îndestulare și răsfățaciune». M'au întrebat:
 «de au duh, și ce cugetează?». I-am arătat că: «duhul
 «i-au îndemnat să facă această pornire, iar cugetul nu ur-
 «mează a fi alt decât a se învrednici la mai multă îndestu-
 «clare decât aceia ce au avut în Valahia». Mi-a răspuns că:
 «aici aceasta nu se dobândește așa lesne, ci și cu slujbă
 «multă și cu vreme prelungită», și-mi zise: «pot avea vre-un
 «venit al lor deosebit de undevă?». Îi arătaiu că: «cine do-
 «cește dela noi, este lege a pierde și câte nemișcătoare are». Îmi
 zise: «și cum au socotit că pot trăi aici? Aici slujesc
 «Prințipi din Ghermania cu 20 florinți leafă pe lună, dar
 «trăiesc cu rendite¹ dela casele lor». Am răspuns că: «de
 «ar fi putut și aceasta, poate n'ar fi făcut această îndrăz-
 «neală, ci râvna ca să vază lucruri ce nu putea vedea cu
 «voie, și tinerețele i-a făcut a face această pornire, care,
 «deosebi de văzută întristarea ce au adus părinților, au
 «pricinuit și o gândită necinste patriei noastre». Îmi răs-
 punse că: «au trimis porunci pe la ghegeneralii Ardealului să-i
 «îndemneze a se întoarce în țară». Răspunseiu că: «este și
 «arușinea și necinstea ce socotesc că pot avea de se vor în-
 «toarce, care numai cu îndemnare nu-i va lăsa să se în-
 «toarcă, de nu vor fi siliți». Îmi zise: «când îi voiu sili,
 «ating azilul Împărăției». Răspunseiu că: «azilul tuturor Îm-
 «părățiilor este cinstea Împărățiilor, și de toată lumea este
 «crâvnit azilul tuturor Împărățiilor, pentru refugiul și scă-
 «parea tuturor; însă azilul este azil când se va socoti ca
 «un azil, și când i se vor păzi canoanele și regulele lui;
 «azilul se cuvine a-l dobândi acei ce dosesc dela un mare
 «rău, și peire, și primejdie: unii ca aceia, când îl vor afla
 «dela verice Împărăție, atunci se cunoaște cinstea și ca-

¹ Venituri, rente.

«noanele¹ azilului ; iar, când dosește cineva dela bine, pentru
 «a nu petrece bine, din neștiință numai și fără nicio vină,
 «și mai vartos pentru a pricinui și altora rău, acela, când
 «nu se va întoarce silit, atunci se ating canoanele azilului,
 «căci este lucrul împotriva lor, și azilul, pentru a-și păzi
 «însușirea lui, însuși se silește din canoanele lui să silească
 «întoarcerea aceluia». Mi-a zis : «Bravo, dumneata îmi gră-
 «ciești cu duh și cu dreptate, dar cum pociu să fac tot
 «trupul ostășesc să o știe aceasta?». Am zis că : «a fi tot
 «trupul ostășesc îndisciplinat² și pedepsit³, este destul a ști,
 «fără de a întrebă, că Sfânta Ta Mărire nu face lucrul în
 «potriva, nici a azilului, nici a cinstei împărătești». Și i-am
 mai zis : «Prea-milostive Împărate! eu știu că neîndestu-
 «larea elogvenței⁴ mele nu poate trage milostivirea Împără-
 «teștii Tale Măririi asupra acestei pricini, a căria nenorocirea
 «și vina de a nu se săvârși după cererea soliei mele, nu
 «este alta decât vârsta mea ; căci, aflându-mă cel mai tânăr
 «în adunarea Consiliului Valahiei, neputința vârstei și hă-
 «trânețelor nu au slobozit să vie vre unul din cei mai bă-
 «trâni, și în vârstă și în știință, ca să poată pricinui cu
 «înlesnire această facere de bine la o obște, și, pe lângă os-
 «teneala ce cu multă cinste și slavă a mea am făcut până
 «a veni, îmi pierdui și puțină reputație și ipolipsis⁵ dela tot
 «Printipatul Valahiei ; unde, pe lângă întristarea ce am din
 «pricina acestei întâmplări, mi se mai grămădește și alta,
 «cu a nu mă fi putut arăta destoinic a o săvârși, și a nu
 «fi fost vrednic să dobândesc dreptatea, nici dela însuși
 «dreptatea, ce ești Împărăția Ta». De-odată, puindu-și mâna
 în piept, mi-a zis : «Îți făgăduiesc, pe împărăteasca mea pa-
 «rolă, că nici în țerile mele, nici în slujba mea, nu-i voi u-
 «țineă. Și-i voi întoarce în Turcia, fără de alt ; numai

¹ Legile.

² Disciplinat.

³ Bine crescut.

⁴ Elocvenței, darului de vorbă.

⁵ Trecere.

«trebuie să-i aduc întâiu aici, ca să le sigureflesc¹ buna pe-treacere; ci nu griji. Și te mulțamești cu aceasta?», mă întrebă. I-am răspuns ingenunchind: «că foarte mă mulțămesc, căci aceasta este și mai împărătească faptă, căci «este plină de iubire de omenire». M'au heretisit² de Căimăcămie, și m'au întrebat pentru mazălie; mi-au făcut multe întrebări, de Tarigrad, de Valahia, de obiceiuri și altele, fiindu-ne două ceasuri și mai bine. Și, răspunzând la toate după cuviință, i-am spus că mă rog să aib voie să purcez, căci mă grăbesc, și m'am rugat să aib îndoite pașaporturi, și de drumul Sibiiului și de drumul Timișvarului³. «Le vei aveă», mi-au zis. Și, mai stând puținel, ni-au zis: «Vă urez bună călătorie», și noi, făcând mulțamita cu ingenuchiarea, s'au tras la gabinet, și așa am ieșit din lăuntru, căci nu poate ieși nimeni dela audienția din gabinet până nu se trage însuși întâiu,

După ce am ieșit din lăuntru, am mers la gazdă, și, la masă încă aflându-mă, au venit un canțelist⁴ dela canțelaria Curții, și mi-au adus doană pașaporturi, precum, cerusem la Împăratul, și deosebită poruncă către generalul Zetfis (?), comandirul Timișvarului, cu poruncă ca, de voiu merge pela Timișvar, să-mi deă zece husari cu cai de poște împărătești, să mă aducă până la hotar. Și așa, sculându-mă dela masă, am mai șezut până au înnoptat, și, seara, la șease ceasuri nemțești, am ieșit din Viena, și am venit la poștea din Fișment [Fischamend], și acolo am dormit.

Patru zile am șezut în Beciu numai, și, purcegând, am sosit la Timișvar, și de acolo, știind turburarea ce au serhaturile fără cuvânt, și chibzuindu-mă că se vor fi înștiințat și de mergerea mea la Beciu, și de aș fi mers pe la Meheda, cu husarii ce-mi orânduiseră pentru paza drumului și pentru cinste, puteă să se facă zvon pe la cafenele, că

¹ Asigur.

² Felicitat.

³ Timișoarei.

⁴ Scriitor.

m'am dus să aduc catane, iar nu pe fiii Domnului, și, ca să nu mai dau pricină de turburare țerii, am lăsat acel drum, ce-mi eră mai îndemână și mai aproape să intru în țară, și am venit pe la Sibiu.

CAP. IV.

Luptele și suferințele Românilor, supt Mavrogheni-Vodă, Domnul muntean (1789 și urm.).

(DIN DONISIE EGLISIARHUL).

Domnul [Nicolae] Mavrogheni aici în țară stă pe loc cu oștile lui. Rânduit-au la Craiova pe un Turnagiu¹ și pe un Derviș-Aga, să fie la Scaun, să judece pricinile țerii, orice s'ar întâmplă, și pe Cara-Mustafa, haianul² Diiului, să fie cu oștile mai mare comandir, adecă povățuitoriu și poruncitoriu oștilor. Și caimacam au pus pe un Ioniță Papuc vtor-Clucer³, care acest ciocoiu arată la nazir⁴ și la Derviș-Aga cu foaie pe cine știă că are bani, de-i boieria cu sila și le luă bani, și-i puneă la gros, adecă la opreală, dacă nu vrea să priimească caftan sau carte domnească. Așa necăjia pe o seamă de oameni.

Văzând Mavrogheni că Nemții s'au imputernicit, și au întors oștile turcești înapoi din mergerea lor cu mare vitejie și cu biruință, s'au îngrijurat, și au poruncit la Cara-Mustalâ să facă ordie mare împotriva Nemților. Care au și făcut, adunând oaste mare, Turci, Arnăuți, Sârbi și catane rumâni din țară, ca la zece sau doauăsprezece mie, și-au

¹ Dregător turc mai mărunț, ofițer de ieniceri.

² Aian, Pașă de hotar.

³ Al doilea Clucer.

⁴ Administrator.

asediat ordia¹ la hotar, ce-i zicea Porceni, aproape de Târgul-Jiului, ca la patru ceasuri.

Și au făcut metereze mari, și le ducea țara acolo zahereă și toate ce li trebuia: vacile și oile nu li se mai precurmă, eră oaste și în oraș la Târgul-Jiului, și în Craiova, și la Râmnic. Pusese și preste Olt ordie mare la schelă, improtiva Brașovului², ca la 20.000 de Turci i Arnăuți. Și la București eră mulțime multă de Turci.

Și, fiindcă au fost fugit Nemții din mănăstirea Tismana și din mănăstirea Cozia, când intrase Turcii în Bănat, precum am scris, au poruncit Vodă să meargă Turcii, cu sarahori, și cu ciocănașii ocnei, din măglași, să strice o parte din zidurile mănăstirilor din pregiur, să nu se mai poată închide Nemții într'însele. Iar Turcii n'au fărâmat numai o parte de ziduri, ci toate zidurile, cu chiliile din pregiur, și au ars și bisericile și clopotnițele.

Și la Cozia au găsit Vistieria mănăstirii, și au prădat-o, argintăria i sfitele cele scumpe, evangheliile ferecate cu argint, și crucile cele ferecate cu argint și cu aur și cu mărgăritari i cu pietri scumpe, și alte multe odoare ce au fost făcute și date de Domnul ctitor mănăstirii, — că nu le-au fost dus în Țara Ungurească.

Și încă au găsit Turcii și șâne de aur și de argint, pe care Domnul ctitorul le pusese în zidul clopotniții, ca, după vremi, dacă se va strică mănăstirea, să aibă cu ce o zidi. Iar vrăjmașii de Țigani cari-i aveă mănăstirea credincioși, au arătat Turcilor de au spart acolo, și le-au luat pradă. Luat-au și porțile mănăstirilor, că eră căptușite cu fier preste tot, de le-au dus peste Dunăre, la Diiu în cetate, — scriind Turcii la Țarigrad, cum că au fărâmat cetățile Țerii-Rumânești, scoțând pe Nemți din ele.

Așa laudă mincinoasă au scris ca să înșele pe Împăratul³, amăgindu-l să li deă bacșiș, adecă daruri, — precum li-au și dat.

¹ Tabără.

² La Bran.

³ Sultanul.

CAP. V.

Tudor Vladimirescu și sfârșitul lui.

(DIN AMINTIRILE COLONELULUI IOAN VOINESCU).

În timpul acesta sosi știrea că Turcii au intrat în București. Această știre s'a și acreditat de către câțiva emigrați, cari avusesse noroc să scape de furia lor.

Atunci s'a văzut în Târgoviște o scenă, care putea să fie tragică, și care arată caracterul cel sălbatic al lui Caravia¹. Acesta, pentru măcelăria ce făcuse între Turcii dela Galați, dobândise gradul de ghegeneral. Pe când veni știre de intrarea Turcilor în Capitală, el se află călare prin târg, și, întâlnind pe ispravnic, îl apucă de grumaji, și-l târâ astfel până în curtea unde ședeă Gheorghe Ipsilante², înjurând și zbierând că o să taie însuși capul ispravnicului, fiindcă el a răspândit vorba c'au intrat Turcii în București, și că eră un vânzător. Bietul ispravnic, galben, tremurând de groază, se îndreptă, arătând pe chiar acel om care adusesse vestea. Dar Caravia nu voiă să-l asculte nimic: el cereă sânge. În stârșit, Prințul Gheorghe abiă a putut să scoată pe bietul ispravnic din mâinile acestui gâde, care a fugit zbierând ca un tigrul căruia a scăpat prada din ghiare. Li eră frică chiar Prinților³ de dânsul.

Tudor, pornindu-se din București spre Câmpulung, ori

¹ Una din căpeteniile răscoalei grecești împotriva Turcilor, Eteriei.

² Altă căpetenie eteristă.

³ Cei doi Ipsilanti, șeful și Gheorghe Cantacuzino.

cu gând să taie drumul lui Ipsilante, după cum se vorbiă: c'ar fi dat făgăduială Turcilor, ori spre a se pune însuși la siguranță, în munți, și-a așezat tabăra la Golești.

Ipsilante, pe de o parte, incredințându-se despre planul lui Tudor, iar, pe de alta, simțind că Turcii au pornit asupra-i, a hotărât, cu orice preț, să puie mâna pe Tudor, ca să-și răzbune asupra-i, și, prin această îndrăzneată faptă, să impuie puținel Turcilor, până să se pregătească el bine de fugă. A trimis dar ordin lui Căpitan Iordachi¹, ce se află cu Arnăuți la Pitești, să facă orice, ca să prinză pe Tudor și să-l aducă la Târgoviște.

Îndată ce a priimit asemenea poruncă, îndrăznețul cleft² a pornit la Golești cu oamenii săi, și, ajungând seara acolo, a ocolit casa Logofătului Dincă Goleșcu, în care eră așezat Tudor.

El ședeă, fără grijă, într'un chioșc dela poartă, când un pandur al lui, întrând, îi spuse că Căpitanul Iordache cere să între, având să-i vorbească. Tudor, nebănuind nimică, a ordonat îndată să lase pe Căpitanul să vie.

Cum a intrat acesta în chioșc, i-a pus pistolul în piept, strigându-i să se dea. Tudor, văzând că mijloc de împotrîvire nu mai rămâneă, s'a scoborât jos, s'a pus călare, și a plecat la Târgoviște.

Altul și-ar fi vândut viața scump; dar el, având speranță că pandurii lui³, îndată ce-l vor vedea, vor sări să-l scape, nu s'a împotrîvit. Însă, atât pandurii, cât și căpeteniile lor, nici nu s'au mișcat, fiind supărați pe dânsul, pentru că, la începutul revoltei, prin manifestele lui, dedese voie tuturor ostașilor să prade și să jefuiască⁴, iar, mai la urmă, după ce a venit în București, Mitropolital Dionisie, episcopul Ila-

¹ Fost căpitan de Arnăuți domnești, câștigat de Greci pentru răscoala lor.

² Hoț din Grecia.

³ Tudor se ridicase, pentru ușurarea săracilor, cu pandurii Oltului.

⁴ Nu e adevărat. Din potrivă, dela început, el nu eră iubit de cei răi din oastea lui pentru că eră aspru cu jăfuitorii, pe cari îi urcă în spânzurătoare.

rion¹ și Logofătul Alexandru Filipescu, făcându-l să 'nțeleagă, prin sfături înțelepte, că niciodată o asemenea cauză nu izbuteste cu chipul acesta, ci cu blândeță și cu paza celei mai aspre discipline, a dat strașnice ordine să inceteze tot felul de jafuri, amerințând că, oricine va îndrăzni să calce ordinele lui, pentru un ou furat se va pedepsi cu moarte. Hotărârea aceasta a și ținut-o, fiindcă mulți panduri, ba și chiar căpetenii, s'au făcut victime. Se zice încă că, tocmai cu o zi înaintea arestării lui, a spânzurat, noaptea, d'un copaciu, doi căpitani, foarte stimați în oștire.

Acestea au fost cauzele care au dezgustat oștirea, și n'a făcut nicio mișcare împotrivoare la ridicarea șefului lor, care a fost adus în Târgoviște și închis în Mitropolie.

O mie cinci sute de panduri aleși s'au intrupat cu armia lui Ipsilante; ceilalți au fost dezarmați și sloboziți la vetrele lor.

Însă apropierea Turcilor a cam stricat veselia Grecilor. Nu se mai vedeă decât figuri triste și dese certe între căpitani.

Tudor a fost două zile arestat la închisoare, unde i s'a făcut felurimi de ispitiri, cu speranță că va mărturisi unde are puse milioanele ce credeă ei că luase din țară. Dar el n'a voit să mărturisească nimic. Și, a treia zi, a fost dat în mâna crudului Caravia, carele îndată i-a tăiat capul².

Astfel s'a sfârșit bărbatul acesta, care a făcut atâta zgomot în țară, în curs de patru luni. Scopul răsculării lui a fost nobil, dar lipsa cunoștințelor l-a făcut să săvârșască greșeli mari, care i-au adus peirea.

Tudor eră un om c'un chip ordinar, galben și uscățiv; fără nicio creștere ori învățatură, dar aveă pătrundere firească și oarecare statornicie în caracter.

¹ De Argeș.

² L-au măcelărit Grecii, aruncându-i trupul ciopârțit în puțul lui Giartoglu din marginea Târgoviștii.

Cu cât de puțin eră respectat [Alexandru] Ipsilante de oștirea lui, cu atât a acestuia tremură de dânsul; și, de nu i s'ar fi întâmplat catastrofa din urmă, poate ar fi și domnit în țară, recunoscut chiar de Înalta Poartă.

Felul viețuirii acestui om eră simplu, și mai nainte, și în epoca din urmă, când poziția l-ar fi putut face să se îngâmfeze, — precum am văzut pe mulți, în epoci mai civilizate, uitându-și desăvârșit rude și amici, îndată ce soarta i-a suit la o treaptă înaltă.

Portul lui n'avea niciun semn distinctiv; eră îmbrăcat în haină arnăuțească, de tot simplă, fără nicio podoabă; și în cap purtă o căciulă neagră, cu fundul de postav alb.

În conversație eră blând și smerit; vorbea curat și rațional bine.

Nu știu dacă Ipsilante a avut drept să facă ceia ce a făcut. Posteritatea va judecă această enigmă. Dar Tudor aveă tot dreptul de-a combate un rebel străin, intrat în patria lui prin viclenie, și care aduceă țerii desăvârșită prăpădenie. De n'a făcut-o, nu este din cauză că s'a temut, fiindcă Românii eră îndestul de viteji ca să desființeze o armie c'a lui Ipsilante. Dar adevărata cauză care l-a stăvilit a fost că nu cunoștea secretul politicei, și nu voiă să țrăgă asupra țerii nenorocirile care izvoresc din asemenea împrejurări. Ci s'a mulțămît a-i declară că, cauza lui fiind cu totul departe de-a Grecilor, nu se poate unî cu dânsul, și a căutat să-l vegheze până va trece Dunărea.

Donațiune

